

İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA ENGELLİ KADINLARIN SOSYO-EKONOMİK SORUNLARI: TRABZON İLİ ÖRNEĞİ¹

Oğuzhan Erdoğan²

ÖZ

Toplumların demografik göstergeleri incelendiğinde engelli bireylerin toplam nüfus içerisindeki oranının yüksekliği, engelli bireylerin sorunlarının toplumlar için ne kadar büyük önem taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu çerçevede toplum içerisinde engelliliğin nedenlerinin araştırılması kadar; engelli bireylerin sahip oldukları insan haklarının geliştirilmesi de önemli bir gereksinimdir. Engelli bireylerin hakları sorunu ele alındığında ise bu sorunun temelde bir insan hakları sorunu olduğu görülmektedir. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de engelli bireyler temel haklardan yararlanmada ayrımcılıkla karşılaşmaktadır. Engelli kadın ise hem haklara erişim hem de bu hakları kullanma noktasında en sorunlu engelli grupların başında yer almaktadır. Ancak ülkemizde de insan haklarına verilen önem arttıkça engelli haklarına ilişkin iyileştirici çalışmalar da hız kazanmaktadır. Bu çalışmada insan hakları bağlamında engelli kadınların karşılaştığı sosyo-ekonomik sorunlar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda önce engellilik tarihi, engelli ve engellilik ve insan hakları kavramları açıklanmaya çalışılmış daha sonra yer alan uygulama kısmında ise Trabzon ilindeki engelli kadınlar üzerinde bir uygulamaya gidilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Engelli, Engellilik, İnsan Hakları, Engelli Kadın, Ayrımcılık

¹ Bu makale, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansının Teknik Destek Projeleri kapsamında yürütücülüğünü yaptığım “İnsan Hakları Bağlamında Engelli Kadınların Sosyo-Ekonomik Sorunları: Trabzon İli Örneği” adlı proje çalışmasından üretilmiştir.

² Öğretim Görevlisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Çavdır Meslek Yüksekokulu BURDUR/TÜRKİYE, E-posta: oerdogan@mehmetakif.edu.tr

SOCIO-ECONOMIC ISSUES OF HANDICAPPED WOMEN IN THE CONTEXT OF HUMAN RIGHTS: TRABZON CIRCUMSTANCES

Oğuzhan Erdoğan

ABSTRACT

When the demographic indicators of societies are examined, the high proportion of people with disabilities in the total population reveals the importance of the problems of disabled people to the societies. In this framework, as much as the investigation of the causes of disability within the community; The development of the human rights of disabled people is also an important necessity. When the issue of rights of disabled people is addressed, it seems that this problem is basically a human rights problem. As in many parts of the world, disabled people in Turkey face discrimination in benefiting from basic rights. Disabled women are at the forefront of the most problematic handicapped groups in terms of access to and use of rights. However, as the importance given to human rights in our country increases, the healing works about the rights of the disabled also gain speed In this study, socio-economic problems faced by disabled women in the context of human rights were tried to be determined. In this context, firstly the concepts of disability history, disability and the concept of human rights were tried to be explained. Then, in the application section later, an application was made on women with disabilities in Trabzon Province.

Keywords: Disabled, Disability, Human Rights, Disabled Women, Discrimination

Giriş

Günümüzde, 'Hayatın her noktasında engellerle karşılaşyoruz' ifadesini kullanan insanlar, insanın engelli olmasını hatta daha da ötesi engelli insanları kabullenmekte çeşitli zorluklar göstermektedir. Oysa 'engelli insan' insanlık tarihi kadar eski ve kadim bir gerçek olarak bugün karşımızda durmaktadır. Öyle ki, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) raporlarına göre dünya nüfusunun ortalama %10'u engelli bireylerden oluşmaktadır (Kuruay:2014:61). UNESCO'nun verilerine göre okul çağında olup da okula gitmeyen dünyadaki çocuk nüfusunun %35'i engelli bireylerden oluşmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (İCO) verilerine göre, birçok dünya ülkesinde engelli bireylerin %80'i işsiz durumdadır (Çağlar, 2011:150).

Türkiye'deki engelli durumuna bakıldığında ise, dünya geneliyle paralel bir seyir izlediği görülmektedir. "Türkiye Özürlüler Araştırması 2002" adlı çalışmada engelli nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12.29'dur (Uğurlu, 2014:72). TÜİK tarafından yapılan 2011 Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre, 2011 yılında toplam nüfusun %6,6'sının en az bir engeli vardır. En az bir fonksiyonda zorluk yaşadığını veya hiç yapamadığını belirtenlerin %42,8'i erkek, %57,2'si ise kadındır (TÜİK 2011 Nüfus ve Konut Araştırması, 2011).

2015 nüfus sayımında Türkiye'nin nüfusunun 78 milyon 741 bin 53 kişi olduğu dikkate alındığında Türkiye'de 5 Milyon 196 bin 95 kişinin engelli bireylerden oluştuğu görülmektedir. Türkiye'de toplam nüfusun %3.78'i okuma yazma bilmezken bu oranı engellilerde üçe katlandığı görülmektedir. Çalışma hayatına dâhil olmayan engelli nüfus oranı ise Türkiye'de %78.29'a ulaşmış durumdadır. Engellilerin yaklaşık %47'si ise engelinden dolayı herhangi bir şekilde tedavi edilmediğini ileri sürmektedir (Türkiye Özürlüler Araştırması, 2012). Tüm bu istatistikler göz önüne alındığında engelliliğin görmezden gelinecek, ihmal edilecek bir olgu olmadığı görülmektedir. Çünkü engelli bireylerde insan hakları ve değerler bakımından diğer insanlarla eşit haklara sahiptir. Ancak engelli bireyler bugün dahil haklara erişim ve bu hakları kullanma konusunda en zayıf ve dezavantajlı toplumsal grup olmayı sürdürmektedir. Bununla birlikte, bir taraftan da engelliliğe dayalı ayrımcılıkların ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar dünya genelinde devam etmektedir. Yapılan bu çalışmalar neticesinde 13 Aralık 2006 tarihinde Engelli Hakları Sözleşmesi (EHS) tüm dünya genelinde kabul edilerek çerçeve bir söz-

leşme olarak varlığını bugün de devam ettirmektedir. Bireysel şikâyet mekanizmasını öngören seçme protokolle birlikte bu sözleşme 3 Mayıs 2008’de yürürlüğe girmiş ve Türkiye’de 18 Aralık 2008 tarihinde sözleşmeyi yürürlüğe koymuştur (Çağlar, 2011:150).

Engellilik ve İnsan Hakları

1.1. Engellilik Tarihi

Engelli bireyin varlığı, insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte, engelli kimliğinin kavramsallaşması milattan önce 45-50 bin yıl öncesine kadar uzanmaktadır. İnsanlık tarihi kadar eski olan engelli tarihinde, engelli vatandaşlara uygarlıkların bakış açıları daberbirinden farklı olmuştur (Albayrak, 2014:60). Öyle ki M.Ö. 11 ve 12’nci yüzyıllarda eski Mısır’daki okullarda verilen ders kitaplarında, “Bir körle gülüp alay etme. Bir cüceyi aşağılama. Ağır felçli bir insanın durumunu daha da zorlaştırma. Tanrı’nın yarattığı zeka engelli bir insanla alay etme” gibi açıklamalara yer veren bölümlere rastlandığı görülmektedir (Kocaömer, 2012).

Engellilerle ilgili yapılan çalışmalarda, Eski Mezopotamya’da, Eski Mısır’da, Eski Yunan’da, Roma’da ve Osmanlı’da tarihsel gelişim içerisinde incelendiğinde toplumların engellilere yaklaşımında çeşitli farklılıkların olduğu görülmektedir. Öyle ki, 6’ncı yüzyılda Atina’da önce savaşta yaralanıp engelli olan vatandaşlara maaş bağlandığı daha sonra da bu kuralın tüm engelli vatandaşlara uygulandığı, Roma’da engelli vatandaşlar için yaşam evleri yapıldığı, ortaçağda yeni doğan engelli bebeklerin şeytanın ortadan kaldırıldığı inancıyla öldürüldüğü ve engelli insanların toplumdan izole edildiği gibi kimi yaklaşımlar toplumların engelli vatandaşlara bakış açısındaki farklılıkları yansıtmak açısından da çok büyük önem taşımaktadır (Kocaömer, 2012).Osmanlı’da ise engellilere emanet gözüyle bakılmış ve engellilerden dilekçe ile başvuran yada yardım talep eden kişilere gerekli yardımlar yapılmıştır. Bununla birlikte çalışamayacak durumda olan engellilere hayatlarını devam ettirecek kadar maaş bağlanmıştır. (Albayrak, 2014:60).

1.2.Engellilik Kavramı

Engellilik konusunda değişik kaynaklarda “bozukluk”, “engelli”, “özürlü”, “sakat” gibi aynı anlamda kullanılan ancak farklı anlamlar içeren kelimelerin kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, her ne kadar, özürlü terimi, özürlülük olgusunu nesnelleştiren bir kavram olarak karşımıza çıksa da, engellilik kavramı hemen olmasa da zamanla bu zorunluluktan kurtulabilmeyi, düşünce ve uygulamada esnekliği ifade etmek için kullanılmaktadır (Ensari, 2016).

Engellilik kavramının her yerde geçerli ölçülerle tanımını yapmanın zorluğu nedeniyle literatürde kavram ile ilgili çok farklı tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu’nun kabul ettiği Sakat Kişilerin Hakları Beyannamesi’nde “Normal bir kişinin ya da sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapmayanlar” engelli olarak tanımlanmaktadır (3447 Sayılı Sakat Kişilerin Hakları Beyannamesi, 1975). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise engellilik kavramına Birleşmiş Milletlerden farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak engellilik kavramını “noksanlık”, “özürlülük” ve “maluliyet” gibi üç temel sınıflandırmaya ayırarak açıklamaya çalışmıştır (Yılmaz, 2010). 2006 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme de (EHS) ise engellilik kavramı, yetersizlikleri bulunan bireylerle bu bireylerin topluma başkaları ile eşit bir zeminde tam ve etkili biçiminde katılmalarına engel olan tutumsal ve çevresel engeller arasındaki etkileşim olarak açıklamıştır (Dünya Engellilik Raporu, 2011:4).

2005 yılında Türkiye’de çıkarılan 5378 sayılı Özürlüler (Engelliler) kanununa göre ise engelli: “Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerinin çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi”dir şeklinde tanımlanmıştır (5378 Sayılı Özürlüler Kanunu, 2005)

1.3.Engellilik ve İnsan Hakları

Magna Carta Liberdatum'dan (1215) günümüze devlet ile birey arasındaki ilişkiyi-hukuku düzenleyen ve temel hak ve özgürlükleri tanımlayan ve güvence altına almaya çalışan pek çok belge ve sözleşme yapılmıştır. Bu sözleşme ve belgelerin en gelişmiş örneği ise, 1948'de kabul edilen BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'dir. İnsanlığın tarih boyunca hakları ve özgürlükleri uğruna verdikleri mücadele şiddetlendikçe, Bildirge'de yer alan hak ve özgürlükler de yetersiz kalmaya başlamıştır (İşeri ve Kanbur, 2008: 30). Hemen her başlık kendi özgü yeni tanımlarla, yeni haklarla genişlemiş ve gelişmelerin, mücadelelerin birikimleriyle yeni sözleşmelere dönüşmüştür. Zamanla toplum içinde cinsiyet, renk, etnik köken, sınıfsal farklılıklar nedeniyle farklı konumda bulunanları tanımlayan ve haklarını geliştiren sözleşmeler gündeme gelmiştir (İşeri ve Kanbur, 2008: 31). Ancak bir kesim, toplumda fark edilmediği, fark edilemediği için yakın zamana kadar farklılığının gerektirdiği ölçüde haklar ve özgürlükler tanımlamasının içinde yer alamamıştır. Bu kesim bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yetersizliği olanlar, yeti kaybına uğrayanlar, hastalıkları süreklilik kazananlardan oluşan 'engelli'lerdir. (İşeri ve Kanbur, 2008: 31).

Toplumun geneli açısından bakıldığında engelliler görünür olmayan bir kesimdir. Kaç kişi oldukları, neden engelli oldukları, karşılaştıkları insan hakları ihlalleri, sorunlarının kaynağı ve çözüm yolları kapsamlı olarak araştırılmamıştır. (İşeri ve Kanbur, 2008: 33).

Engelliler ister İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer alsın, ister Birleşmiş Milletler Sözleşmelerinde kendi yer bulsun, isterse de Anayasa'da belirtilsin temel hakların büyük çoğunluğundan bugün dahi yararlanamamaktadır. Bunun arka planında her ne kadar engelliliğe yönelik ayrımcılığın bilinçli veya bilinçsiz biçimde yer aldığı gerçeği yatsa da uluslararası sözleşmelerde, bildirgelerde, anayasalarda, yasalarda ne kadar aksi hükümler bulunsa da engellilerin şu veya bu biçimde görmezden gelinen, dolayısıyla hesaba katılmayan bir kesim olarak ötekileştirildiği görülmektedir. Ülkemizde insan haklarına verilen önem arttıkça engelli haklarına ilişkin iyileştirici çalışmalar da büyük hız kazanmaktadır.

Bu değişimde engelliliğin yalnızca tıbbi yaklaşımla değil, toplumsal ve hak temelli yaklaşım üzerinden tanımlanması da etkili olmuştur. Her ne kadar "engelli hakları" kavramı, engelli bireylere ait bağımsız bir hak kategorisi gibi algılanmakta ise de, bu kavramla amaçlanan engellilerin tüm temel hak ve

özgürlüklerden diğer bireyler gibi tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik etmek ve insan onuruna olan saygıyı güçlendirmektir (TBMM Engelli Hakları İnceleme Raporu, 2013:2)

2. Araştırmanın Bulguları

2.1. Araştırmanın Konusu

Bu çalışma, ele aldığı bireylerin özel durumu nedeniyle hem dayanacağı ilkeler hem de sonuçları bağlamında belli hassasiyetleri gözetme zorunluluğundadır. Dolayısıyla ilk ifade edilmesi gereken hususlardan biri, ilgili evrenin nasıl nitelendirileceğidir.

Niteleme, sorunların kaynağına inmede kolaylık sağlayabileceği gibi, içinden çıkılmaz hale sokmak türünden risklere de kapı aralayabilmektedir. Bu nedenle, birçok dilde olduğu gibi Türkçede de bolca karşılığı bulunan nitelemelerden hangisinin tercih edilmesi gerektiği bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Her ne kadar engelliler kendi dünyalarında sorunu büyük ölçüde çözmüş olmalarına rağmen toplumsal algılar bağlamında yeterince ilerleme sağlanabilmiş değildir. O halde engelli, sakat veya özürlü nitelemelerinin hangisinin daha uygun olacağı konusu, bu tür çalışmaların odağına konmalı ve hiç kuşku yok ki toplumsal bilinç oluşturma hedefini de önemsemelidir.

Bu çalışmada olduğu gibi, ilgili evren üzerine yapılan değerlendirmelerin büyük çoğunluğunda konunun birinci dereceden muhatabı durumundaki bireylerin tercihi “engelli” olarak nitelendirilmelerinin daha uygun olacağı yönündedir. Bu yaklaşım “sakat” nitelemesinin ima ettiği ve ortaya çıkardığı psikolojik yıkımın önlenmesi açısından son derece işlevseldir ve benzer yaklaşımın “özürlü” nitelemesi için de geçerli olduğu ifade edilmelidir. Dolayısıyla “engelli”lik, mutlaka bir kusura sahip olunduğu anlamına gelmeyeceği ve aslında her an herkesin bir şekilde engelli duruma düşebileceğini ima etmesi açısından daha uygun bir nitelemedir. Nitekim bazı imkânlardan yoksun olmayı genelleştiren engellilik nitelemesi, bütün yaşamları boyunca engeliyle mücadele eden bireyleri hem anlamayı hem de toplumsal kabullerini kolaylaştıracaktır.

Hiç kuşku yok ki sorun, nitelemeyle sınırlandırılmaz. Bir başka ifadeyle, fiziksel veya zihinsel rahatsızlıkları nedeniyle yaşamları boyunca birçok en-

gelle mücadele etmek zorunda kalan engellilerin temel sorunlarını belirlemek ve çözüm önerileri sunmak son derece önemlidir. Bu çalışma, Trabzon ili sınırları içinde yaşayan engelli kadınların sorunlarını ortaya koymak amacıyla yönelmekle konuyla ilgili olan herkes ve her kuruma yardımcı olma amacını gütmektedir.

2.2. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Kısıtları

2.2.1. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın hedef kitlesi Trabzon ilindeki engelli kadınlar olmakla birlikte, sahadan elde edilen verilerin/bilgilerin genel anlamda engellilerin sorunlarına da ışık tutacağı düşünülmektedir. Çalışmanın amaçlarını birkaç başlık altında toplamak mümkündür:

1. Engellilerin, hem temel insan hakları bağlamında hem de iç hukuk düzenlemeleri çerçevesinde sahip oldukları haklarının yeterince yerine getirilememesi veya söz konusu haklardan yararlanamama nedenleri üzerinde durmak ve bu anlamda toplumsal bilincin oluşmasını sağlamanın yanında, ilgili kurum ve kuruluşları bilgilendirmek.
2. Genelde engellilerin, özelde de bu çalışmanın kapsamına giren Trabzon ilindeki kadın engellilerin ötekileştirilmesinin önlenmesine katkı sağlamak.
3. Trabzon ilindeki kadın engellilerin görünürlüklerini arttırarak toplumsal farkındalık oluşturmak, kendilerini daha iyi ifade edebilecekleri kanalların açık tutulmasını sağlamak adına yollar önermek.
4. Kadın engellileri gündeme taşıyarak, sorunlarını tartışabilecekleri veya iletebilecekleri mekanizmaları canlı tutmak.
5. Eğitim, istihdam, sağlık, toplumsal yaşama katılım, siyasal yaşama katılım vb. birçok sorunla yüzleşmek zorunda kalan engelliler hakkında toplumsal farkındalık oluşturmak ve buradan hareketle hem ilgili kurum ve kuruluşların hem de toplumun bilinçlenmesini sağlamak.
6. Söz konusu sorunların aşılmasında engellilerin yalnız bırakılmaması gerektiği üzerinde durarak toplumun her kesiminin konuya ilgi duyması sağlanarak engellilerin yaşamlarını zorlaştıran her türden engelin aşılmasına katkı sağlayacak bir engelli hareketi kültürünün oluşmasını hedeflemek.

2.2.2. Araştırmanın Kapsamı

Türkiye'nin nüfusu 2015 yılı genel sayımının kesin sonuçlarına göre 78 milyon 741 bin 53 kişidir. Türkiye'deki ortalama hane halkı büyüklüğü ise 4,14. Bu sonuçlardan yola çıkarak Türkiye'de toplam 15.204.227 hane olduğunu söylemek mümkündür.

Special Olympics Türkiye Araştırma Sponsoru olan Konsensus Araştırma ve Danışmanlık, Mart 2002 tarihinde Türkiye Engelliler Araştırması'nı başlatmış ve Nisan 2002 sonunda tamamlamıştır. Yapılan araştırma sonucunda, Türkiye'nin 100 hanesinin 5,4'ünde 1,23 engelli vatandaşa rastlamak mümkün. Bu da yaklaşık 821.028 hane etmektedir. Türkiye hane halkı büyüklüğünü 4,14 kabul ettiğimizde, engelli vatandaşlardan ortalama 3.807.293 kişi etkilenmektedir. Türkiye'de ailesi ve/veya yakınları tarafından engelli (Bedensel, Zihinsel, Görme ve İşitme) olarak tanımlanan yaklaşık 922.000 kişi olduğu saptanmıştır.

Tespit edilen yaklaşık 922.000 engelli kişinin soru formunda belirtilen kriterlere göre dağılımı yaklaşık olarak aşağıdaki gibidir:

Zihinsel Engelli	: 199.000 kişi
Bedensel Engelli	: 536.000 kişi
İşitme Engelli	: 109.000 kişi
Görme Engelli	: 77.000 kişi

Bu tablodan Trabzon'a düşen pay 7000 kişidir. Çalışma Trabzon ve bayan özelinde yapıldığı için ana kütle olarak söz konusu 7000 kişinin yarısı olan 3500 sayısı baz alınmıştır.

Anket soruları bir engelli kadının insan hakları konusunda yaşayabileceği sorunlar da baz alınarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

2.2.3. Araştırmanın Kısıtları

Araştırma çok az bütçe ve zaman kısıtları dâhilinde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda araştırma Trabzon ili ile sınırlandırılmıştır. Temel hak ve özgürlükler (insan hakları) konusunda engelli kadınların daha çok mağduriyetle karşılaşması ve kadınların karşılaştıkları bu sorunları ilgili kurumlara aktarma konusunda çok çeşitli zorluklarla karşılaşması ana kütle olarak söz konusu kadın-erkek 7000 kişinin yarısı olan 3500 sayısının baz alınmasına sebep olmuştur.

Ayrıca 3500 kişilik ana kütleinin 75'ine ulaşılabilmektedir. Bu da ana kütleinin % 2.14'üne ulaşabildiğimiz anlamına gelmektedir.

2.3. Araştırmanın Yargılanması

Araştırma, bu konuda çalışma yapacaklara yol gösterici niteliktedir. Araştırmayla, Trabzon'da engellilerle ilgili konulara başta belediye olmak üzere devletin diğer kurumlarının dikkati çekilecektir. Yine engelliler ve toplumun farkındalığı sağlanmış olacaktır.

2.4. Araştırma Metodolojisi

Araştırma keşfedici nitelikli tanımlayıcı bir araştırmadır. Araştırma materyalini ana kütleinden seçilmiş 75 örneğe uygulanan 25 soruluk anket formu oluşturmaktadır. Söz konusu anket formu 75 kişiye uygulanmış ve elde edilen veriler tasnif edildikten sonra SPSS istatistik paket programı vasıtasıyla analize tabi tutulmuşlardır.

Verilerin öncelikle frekans dağılımları alınmış ve daha sonra araştırma hipotezlerini test etmek amacıyla da istatistikî açıdan elverişli olması halinde çapraz tablo analizlerine başvurulmuştur. Bu bağlamda araştırmada test edilmesi düşünülen hipotezler aşağıdaki gibidir:

1. Demografik faktörler ile engellilerin kendilerini nitelendirmeleri arasında bir ilişki vardır.
2. Demografik faktörler ile Trabzon'daki engelli nüfusunu bilme arasında bir ilişki vardır.
3. Demografik faktörler ile engellilerin dernek üyeliği arasında bir ilişki vardır.
4. Demografik faktörler ile Trabzon'daki dernekleri değerlendirme arasında bir ilişki vardır.
5. Demografik faktörler ile plakalardaki sembollerle ilgili düşünceleri arasında bir ilişki vardır.
6. Demografik faktörler ile en çok hangi konuda ayrımcılığa tabi tutuldukları düşüncesi arasında bir ilişki vardır.
7. Demografik faktörler ile devletin engelli istihdam politikalarını değerlendirme düşüncesi arasında bir ilişki vardır.
8. Demografik faktörler ile iş başvurusu yapma durumu arasında bir ilişki vardır.

9. Demografik faktörler ile Trabzon'daki yerel yönetimlerin engellilere yönelik faaliyetlerini değerlendirme düşüncesi arasında bir ilişki vardır.
10. Demografik faktörler ile yaşanan yerdeki ulaşım hizmetlerini beğenme düşüncesi arasında bir ilişki vardır.
11. Demografik faktörler ile engellilerin en büyük sorunu arasında bir ilişki vardır.
12. Demografik faktörler ile engellilerin en büyük beklentisi arasında bir ilişki vardır.

2.5. Araştırmanın Bulguları

2.5.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

Tablo 1. Katılımcıların Yaş Aralığı

YAŞ	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
0-25	42	56,0	56,0	56,0
26-35	14	18,7	18,7	74,7
36-45	10	13,3	13,3	88,0
46-60	8	10,7	10,7	98,7
61 ve Üstü	1	1,3	1,3	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Bu kısımda anketi cevaplayanların yaş, eğitim durumu, meslek, gelir ve medeni hal gibi çeşitli demografik değişkenler açısından tasnifi yapılmıştır. Anketi cevaplayan katılımcıların yaş dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların % 56'sının 26 yaşına kadar, %18,7'sinin 26-35, %13,3'ünün 36-45, %10,7'sinin 46-60 ve %1,3'ünün 61 ve üstünde olduğu görülmüştür. Katılımcıların %56'sının 0-25 yaş aralığında olması Türkiye'de genç engelli sayısının yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda hükümetler engelliler ile ilgili politikalar üretirken ülkedeki genç engelli oranının yüksekliğini dikkate alarak yeni politikalar üretmelidir.

Tablo 2. Katılımcıların Eğitim Durumu

EĞİTİM	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
Okur-Yazar Değil	5	6,7	6,7	6,7
İlkokul	21	28,0	28,0	34,7
Ortaokul	9	12,0	12,0	46,7
Lise	24	32,0	32,0	78,7
Üniversite	15	20,0	20,0	98,7
Lisansüstü	1	1,3	1,3	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %6,7'sinin okur-yazar olmadığı, %28'inin ilkokul, %12'sinin ortaokul, %32'sinin lise, %20'sinin üniversite ve %1,3'ünün ise lisansüstü mezunu oldukları görülmüştür. Bu veriler dikkatle incelendiğinde engelli kadınların %78,7'sinin üniversite mezunu olmadığı görülmektedir. Yüksek öğrenim görmeyen engelli sayısının bu kadar yüksek olması engellilerin yüksek öğrenime erişim imkanlarını arttırıcı bir takım çalışmaların yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların Mesleki Dağılımları

MESLEK	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
Ev Hanımı	20	26,7	26,7	26,7
İşçi	4	5,3	5,3	32,0
İşsiz	23	30,7	30,7	62,7
Memur	5	6,7	6,7	69,3
Öğrenci	18	24,0	24,0	93,3
Serbest	5	6,7	6,7	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Buradaki sonuçlara göre görüşülenlerin %30,7'lik kısmının çalışmak istedikleri fakat herhangi bir işte çalışmadıkları söylenebilir. Bu durumda Trabzon ilinde engelli istihdamının yetersiz olduğunu söylemek doğru olacaktır. Nitekim gerek memur gerekse de işçi ve serbest olarak çalışanların toplam oranı (%18,7) işsiz oranının altında kalmaktadır.

Tablo 4. Katılımcıların Gelir Dağılım Tablosu

GELİR	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
750 TL'den az	56	74,7	74,7	74,7
751-1500	15	20,0	20,0	94,7
1501-2250	3	4,0	4,0	98,7
2251-3000	1	1,3	1,3	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Tablo 4.'te çıkan sonuçlar Trabzon ilinde yaşayan engelli kadınların büyük çoğunluğunun düşük bir gelire sahip olduklarını göstermektedir. Bu durum; hale hazırda engelli olmasından dolayı dezavantajlı durumda olan kadınların, gelir durumlarının da yetersiz olmasıyla bir kez daha dezavantajlı konuma düşmesine neden olmaktadır.

Tablo 5. Katılımcıların Medeni Hali

MEDENİ HAL	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
Evli	25	33,3	33,3	33,3
Bekâr	50	66,7	66,7	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Görüşülen grup göz önünde bulundurulduğunda, engelli kadınların büyük çoğunluğunun evlilik yapmamalarının söz konusu engellerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Bireylerin sahip oldukları engeller, onların yaşamlarının her yönünü engellemektedir. Engelli kadınların, doğal yaşam eğrisinde olması gereken aile ortamı, annelik duygusu gibi bir takım insani ihtiyaçlardan mahrum kalmaları, onları toplumsal tatmin açısından olumsuz bir duruma düşürmektedir.

Tablo 6. Katılımcıların Yaşadıkları Yer

Yaşanılan Yer	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
İl Merkezi	33	44,0	44,0	44,0
İlçe	37	49,3	49,3	93,3
Köy	5	6,7	6,7	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların yaşadıkları yer açısından dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %49,3'ünün ilçede, %44'ünün il merkezinde ve %6,7'sinin de köyde yaşadıkları görülmüştür. Engelli kadınların çoğunluğunun il ve ilçe merkezlerinde yaşaması, engelli kadının insan hak-

ları bağlamında sosyo-ekonomik haklarının geliştirilmesi konusunda belediyelerin ve merkezi yönetimin daha fazla yatırım yapması gerektiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

2.5.2. Araştırmaya Katılanların Sosyo-Ekonomik Yaklaşımları

Anketin ikinci kısmında araştırmaya katılanların kendi engellerinin farkında olup olmadıkları, engellilerle alakalı bilgi düzeyleri, engellilerle ilgili dernekler hakkındaki bilgileri, toplum tarafından ayrımcılığa tabi tutulup tutulmadıkları ya da hangi konularda ayrımcılığa tabi tutuldukları, devletin ve belediyenin faaliyetlerinden memnuniyet düzeyleri ile genel sorunları ve beklentileri konularındaki bilgileri ölçülmüştür.

Tablo 7. Katılımcıların kendilerini niteleme açısından frekans dağılımları

NİTELEME	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
Engelli	50	66,7	66,7	66,7
Sakat	4	5,3	5,3	72,0
Özürlü	3	4,0	4,0	76,0
Hiçbiri	16	21,3	21,3	97,3
Öneriniz	2	2,7	2,7	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların kendilerini niteleme açısından dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %66,7'sinin kendisinin engelli, %5,3'ünün kendisinin sakat, %4'ünün kendisinin özürlü, %21,3'ünün kendisinin bunlardan hiçbiri ve %2,7'sinin de kendisini diğer şeklinde nitelendirilmek istediklerini belirtmişlerdir. Toplumsal alanlarda, engel sahibi bireylere engelli nitelemesinden başka, özürlü, sakat gibi nitelendirilmelerde bulunduğu zaman onların incinebileceği sosyolojik bir realitedir. Bu tablodan çıkan sonuç göz önünde bulundurulduğunda da engellilerin bu tür tanımlamalardan hoşnutsuz kaldığı rahatlıkla görülebilir. Bireylerin sahip oldukları engelleri kabul etmeme durumu da tabloda ortaya çıkan ikinci önemli sonuçtur.

Tablo 8. Katılımcıların engellerinin ne olduğuna göre frekans dağılımları

ENGEL DURUMU	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
İşitme-Konuşma	37	49,3	49,3	49,3
Görme	15	20,0	20,0	69,3
Ortopedik	17	22,7	22,7	92,0
Zihinsel	6	8,0	8,0	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların engellerinin ne olduğu durumuna göre dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %49,3'ünün işitme-konuşma, %20'sinin görme, %22,7'sinin ortopedik ve %8'inin zihinsel engelli oldukları görülmüştür. Bir ilde bulunan engellilerin, engellerinin hangi alanlarda olduğu yerel yönetimler ve resmi kurumlar için önem arz etmektedir. Nitekim yapılacak ve uygulanacak politikalar, bireylerin daha fazla hangi alanlarda zor duruma düşebileceklerini ön görerek çözüm odaklı olacaktır. Bu tablodan çıkan sonuçta da Trabzon ilinde yaşayan engelli bireylerin, engel sınıflandırılması, bu ilde uygulanabilecek yerel ya da ulusal politikalar için önem taşımaktadır.

Tablo 9. Katılımcıların Engelliler İçin Faaliyet Gösteren Devlet Kurumu İsmi Bilme Durumuna Göre Dağılımları

DEVLET KURUMLARI	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
Bilmiyorum	45	60,0	60,0	60,0
AGED	1	1,3	1,3	61,3
Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	3	4,0	4,0	65,3
Altınokta	1	1,3	1,3	66,7
İş-Kur	2	2,7	2,7	69,3
Kaymakamlık	2	2,7	2,7	72,0
Sağlık Bakanlığı	1	1,3	1,3	73,3
Sosyal Hizmetler	10	13,3	13,3	86,7
Sosyal Yardımlaşma Vakfı	3	4,0	4,0	90,7
Valilik	7	9,3	9,3	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların engelliler için faaliyet gösteren devlet kurumu ismini bilme durumuna göre dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %60'ının bir isim yazmadığını ve dolayısıyla hiçbir kurum ismi bilmediğini, % 13,3'ünün Sosyal Hizmetler, %9,3'ü Valilik, %4'ü Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, %4'ü Sosyal Yardımlaşma Vakfı isimlerini verdikleri

görülmüştür. Engelli bireylerin, engel durumları göz önünde bulundurulduğunda, birçoğunun görme-işitme-konuşma kaybına uğradığı Tablo 8.'de ortaya çıkmıştır. Bu durumda katılımcıların, yardım aldıkları kurumdan ziyade yardım alma durumlarıyla ilgili oldukları söylenebilir.

Tablo 10. Katılımcıların Engelli Nüfus Hakkındaki Bilgileri

	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	9	12,0	12,0	12,0
Hayır	66	88,0	88,0	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların engelli nüfus hakkındaki bilgileri durumuna göre dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %66'sının bir bilgisi olmadığı ve sadece %9'unun bildiği görülmektedir. Bilenlerden sadece bir kişi 3000 rakamı telaffuz etmiştir. Engelli bireylerin, kendilerinden başka aynı durumu yaşayan insanlardan haberdar olmaları, onların toplumsal bütünleşmesi açısından önemli bir durumdur. Maalesef tabloda ortaya çıktığı üzere, engelli bireyler, kendilerinden başka ne kadar insanın bu zorluğu yaşadığını bilmemekte ve bu durum, onların kendilerini toplumda konumlandırması açısından da bir olumsuzluk oluşturmaktadır. Toplumsal katılımın sağlanması, hem bireylerin psikolojik hem de sosyolojik birçok fayda sağlanması açısından önemli olabilir.

Tablo 11. Katılımcıların Engelleri İle İlgili Bir Derneğe Üyelikleri Durumuna Göre Frekans Dağılımları

DERNEK ÜYELİĞİ	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	10	13,3	13,3	13,3
Hayır	65	86,7	86,7	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların engelleri ile ilgili bir derneğe üyelikleri durumuna göre dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %86,7'sinin bir derneğe üye olmadığı ve sadece %13,3'ünün üye olduğu görülmektedir. Dernek kültürünün toplumun genel yüzdesine bakıldığında, Türkiye'de yaygın olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Engelli bireylerin de bu dernekleşmeye gitmemesi, Tablo 10'da da belirtildiği üzere, aynı sorunları yaşayan bireylerin bir araya gelmesini engelleyici bir durumdur. Engelli bireylere, dernekleşmenin önemini anlatıldığında, onların toplumsallaşmaları da daha rahat sağlanabilir.

Tablo 12. Katılımcıların Trabzon'da Engelliler İçin Faaliyet Gösteren Bir Dernek Adı Söyleme Durumu

DERNEK ADI	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
Bilmiyorum	61	81,3	81,3	81,3
AGED	4	5,3	5,3	86,7
Altı Nokta	4	5,3	5,3	92,0
İşitme Engelliler Derneği	3	4,0	4,0	96,0
Otizm Vakfı	1	1,3	1,3	97,3
Tüm Sakatlar Derneği	2	2,7	2,7	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların Trabzon'da engelliler için faaliyet gösteren bir dernek adı söyleme durumuna göre dağılımları incelendiğinde Trabzon ilinde yaşayan engelli bireylerin dernek üyeliklerinin yaygın olmadığı Tablo 11'den çıkan bir sonuçtur. Bu sonuca binaen bu kişilerin herhangi bir dernek ismi söyleyememeleri, beklenen bir durumdur.

Tablo 13. Katılımcıların Trabzon'da Engelliler İçin Faaliyet Gösteren Dernekleri Değerlendirme Durumu

DEĞERLENDİRME	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
Çok iyi	5	6,7	6,7	6,7
İyi	23	30,7	30,7	37,3
Orta	42	56,0	56,0	93,3
Kötü	5	6,7	6,7	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların Trabzon'da engelliler için faaliyet gösteren dernekleri değerlendirme durumuna göre dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %56'sının orta, %30,7'sinin iyi, %6,7'sinin çok iyi ve yine %6,7'sinin de kötü şeklinde değerlendirme yaptıkları görülmektedir. Tablo 11 ve Tablo 12'den çıkan sonuçlara göre, engelli bireylerin birçoğunun dernek ismi bilmediği ve herhangi bir derneğe üye olmadığı görülmektedir. Bundan dolayı bu bireylerin algısında, derneklerin olumlu olduğu gibi bir izlenim oluşmamaktadır.

Tablo 14. Katılımcıların Engelli Araç Plakalarındaki Özel Sembol Hakkındaki Düşüncelerine Göre Frekans Dağılımları

PLAKA SEMBOLÜ	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
Olmalı	41	54,7	54,7	54,7
Olmamalı	15	20,0	20,0	74,7
Fikrim yok	19	25,3	25,3	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların engelli araç plakalarındaki özel sembol hakkındaki düşüncelerine göre dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %54,7'sinin özel sembolün olması gerektiğini, %20'sinin olmaması gerektiğini ve %25,3'ünün de fikrinin olmadığı görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun engelli araç plakalarında özel sembolün kullanılmasına yönelik tercihi engellilerin trafikte pozitif ayrımcılık beklediklerine yönelik bir algı geliştirdiklerini göstermektedir.

Diğer taraftan da, engelli bireyler, trafikte engelli olduklarının bilinmesiyle ilgili çok büyük bir sıkıntı duymamaktadır. Bu uygulamanın yürürlükten kalkmasının, bu bireyler için çok önemli bir durum olmadığı söylenebilir. Araç plakalarında özel sembolün kullanılmasına yönelik fikir beyan etmeyenlerin oranının yüksek olması ise engelli kadınların kendi içinde engelli olma ve engelli hakları konusunda bir kafa karışıklığı yaşadıklarını bu bağlamda da vatandaşların kendilerine olan bakış açısında ne gibi değişiklikler yaşayacaklarını bilmediklerini göstermektedir.

Tablo 15. Katılımcıların Ayrımcılığa Tabi Tutuldukları Alanlara Göre Dağılımları

AYRIMCILIK ALANLARI	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
İstihdam ve Çalışma Yaşamı	30	40,0	40,0	40,0
Eğitim	19	25,3	25,3	65,3
Toplumsal Yaşama Katılım	20	26,7	26,7	92,0
Siyasal Yaşama Katılım	3	4,0	4,0	96,0
Sağlık	3	4,0	4,0	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Katılımcıların birinci derece ayrımcılığa tabi tutuldukları alanlara göre yüzde dağılımı Tablo 15'te gösterilmiştir. Tablo 3'te çıkan sonuçlar ile Tablo 15'te çıkan sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde ortaya çıkan sonucun anlamlı olduğu görülmektedir. Engelli bireylerin istihdam hakkından genel anlamda mahrum oldukları, eğitim seviyeleri, meslek alanları ve kendi düşünceleriyle paralellik göstermektedir.

Anketi cevaplayan katılımcıların %33,3'ünün ikinci bir ayrımcılık konusu belirtmemesi, engelli kadınlar sadece kendilerini ilgilendiren konularda ya da kendilerinin daha yoğun olarak karşılaştıkları ayrımcılıklar konusunda görüş bildirmeyi tercih ettiklerini göstermektedir. Bu da her engelli kadının, karşı diğer engelli kadınların yaşadıkları sorunları çok da göz önünde bulundurmadıkları gerçeğini doğurmaktadır.

Tablo 16. Katılımcıların Devletin Engelli İstihdamına Yönelik Politikalarını Beğenme Durumuna Göre Dağılımları

DEVLET POLİTİKALARI	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
Çok İyi	2	2,7	2,7	2,7
İyi	23	30,7	30,7	33,3
Orta	40	53,3	53,3	86,7
Kötü	8	10,7	10,7	97,3
Çok Kötü	2	2,7	2,7	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların devletin engelli istihdamına yönelik politikalarını beğenme durumuna göre dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %53,3'ünün orta, %30,7'sinin iyi, %10,7'sinin kötü, %2,7'sinin çok iyi ve yine %2,7'sinin çok kötü şeklinde değerlendirme yaptıkları görülmektedir. Oranlara dikkatlice bakıldığında engelli kadınların, devletin engelli istihdamına yönelik politikalarını beğenmediklerini göstermektedir. Bu da engelli kadınların istihdama yönelik devletten beklentilerini arttırmaktadır.

Tablo 17. Katılımcıların İş Başvurusu Yapma Durumuna Göre Frekans Dağılımları

İŞ BAŞVURUSU	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	13	17,3	17,3	17,3
Hayır	62	82,7	82,7	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların iş başvurusu yapma durumuna göre dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %82,7'sinin bir iş başvurusu yapmadığı ve sadece %17,3'ünün bir iş başvurusu yaptığı görülmektedir. İş başvurusu yapıp işe kabul edilmeyenlerin kabul edilmeme gerekçesi belirtmedikleri de anlaşılmaktadır. Buradan engelli kadınların, devletin istih-

dama yönelik yaptığı çalışmaları yetersiz bulduğu ve bu minvalde katılımcıların umutlarını tümüyle yitirdikleri için iş aramaktan vazgeçtikleri sonucu çıkarılabilir.

Tablo 18. Katılımcıların İş Sahibi Olanların İşte Yaşadıkları En Önemli Soruna Göre Dağılımları

İŞTEKİ SORUNLAR	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
Cevap Yok	73	97,3	97,3	97,3
Pozitif Ayrımcılığa Tabi Tutulmamak	1	1,3	1,3	98,7
Refakat Edilmeyişi	1	1,3	1,3	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların iş sahibi olanların işte yaşadıkları en önemli soruna göre dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %97,3'ünün işte yaşadıkları en önemli sorun sorusunu boş bıraktığı, %1,3'ünün işte pozitif bir ayrımcılığa tabi tutulmadıklarını ve yine %1,3'ünün işte kendilerine refakat edilmeyişini belirttikleri görülmektedir. Engelli kadınlardan iş sahibi olanlarının iş yerlerinde yaşadıkları sorunlar hakkında bilgi vermemeleri işlerinden her an atılma korkusu ile karşı karşıya kaldıkları sonucu doğurabilir. Bu bağlamda işleri ile ilgili işyerlerinde yaşadıkları sorunlar hakkında bilgi vermeyerek bir nevi iş sahiplerini ve kendi işlerini korumaya çalışarak aslında çalışma hayatında diken üstünde çalıştıkları gerçeğinin oluşmasına neden olmaktadır.

Tablo 19. Katılımcıların Trabzon'da Yerel Yönetimlerin Engellilere Dönük Faaliyetlerini Değerlendirme Durumuna Göre Dağılımları

YEREL YÖNETİM DEĞERLENDİRME	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
Çok İyi	3	4,0	4,0	4,0
İyi	24	32,0	32,0	36,0
Orta	40	53,3	53,3	89,3
Kötü	6	8,0	8,0	97,3
Çok Kötü	2	2,7	2,7	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların Trabzon'da yerel yönetimlerin engellilere dönük faaliyetlerini değerlendirme durumuna göre dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %53,3'ünün orta, %32'sinin iyi, %8'inin

kötü, %4'ünün çok iyi ve %2,7'sinin de çok kötü şeklinde değerlendirme yaptıkları görülmektedir. Katılımcıların Trabzon'da yerel yönetimlerin engellilere dönük faaliyetlerini değerlendirme durumları ile ilgili istatistikler engelli kadınların belediyelerden bekledikleri sosyo-ekonomik desteği göremedikleri, hayatlarını daha da kolaylaştıracak yatırımların yerel yönetimler tarafından tam olarak gerçekleştirilemediğini göstermektedir.

Tablo 20. Katılımcıların Trabzon'da Ulaşım Hizmetlerini Değerlendirme Durumu

ULAŞIM HİZMETLERİ	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
Çok iyi	2	2,7	2,7	2,7
İyi	20	26,7	26,7	29,3
Orta	36	48,0	48,0	77,3
Kötü	14	18,7	18,7	96,0
Çok kötü	3	4,0	4,0	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların Trabzon'da ulaşım hizmetlerini değerlendirme durumuna göre dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %48'inin orta, %26,7'sinin iyi, %18,7'sinin kötü, %4'ünün çok kötü ve %2,7'sinin de çok iyi şeklinde değerlendirme yaptıkları görülmektedir. Buradan hareketle, ulaşım noktasında hem belediye otobüsleri hem de özel araçlarda gerekli engelli aparatlarının olmadığı ve engellilerin ulaşımını kolaylaştırıcı çalışmaların Trabzon'da yetersiz kaldığı sonucu oluşmaktadır.

Tablo 21. Katılımcıların En Büyük Sorunlarına Göre Frekans Dağılımları

SORUNLAR	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
Ulaşım	20	26,7	26,7	26,7
Eğitim	22	29,3	29,3	56,0
İstihdam	20	26,7	26,7	82,7
Sosyal Aktiviteler	4	5,3	5,3	88,0
Spor Aktiviteleri	2	2,7	2,7	90,7
Toplumun Bakışı	7	9,3	9,3	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların en büyük sorunlarına göre dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %29,3'ünün eğitim, %26,7'sinin istihdam ve yine %26,7'sinin ulaşım, % 9,3'ünün toplumun bakışı, %5,3'ünün

sosyal aktiviteler ve %2,7'sinin de spor aktiviteleri sorunlarını ilk sırada belirttikleri görülmektedir.

Katılımcıların birinci derece en büyük sorunlarının eğitim olduğu bu çerçevede engelli eğitiminin kalitesini artırıcı çalışmaların bir an önce yapılması gerektiği, katılımcıların ikinci derece en büyük sorunlarının istihdam olduğu bu çerçevede insan hakları bağlamında engelli kadınlara pozitif ayrımcılıkla daha çok iş alanlarının yaratılması gerektiği, katılımcıların üçüncü derece en büyük sorunlarının ulaşım olduğu, belediye, özel sektör ve kamunun el birliği içerisinde engellilerin rahat ulaşımı konusunda çözüm üretmesi gerektiği sonucu doğmaktadır.

Tablo 22. Katılımcıların En Büyük Beklentilerine Göre Frekans Dağılımları

BEKLENTİLER	Sıklık	%	Geçerli %	Birikimli %
İş	45	60,0	60,0	60,0
Eğitim	14	18,7	18,7	78,7
Pozitif Ayrımcılık	9	12,0	12,0	90,7
Sosyal Aktiviteler	6	8,0	8,0	98,7
Siyasal Aktiviteler	1	1,3	1,3	100,0
Toplam	75	100,0	100,0	

Anketi cevaplayan katılımcıların en büyük beklentilerine göre dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %60'ının iş, %18,7'sinin eğitim, %12'sinin pozitif ayrımcılık, %8'inin sosyal aktiviteler ve %1,3'ünün de siyasal aktiviteler beklentilerini ilk sırada belirttikleri görülmektedir. Çalışmanın bütünü incelendiğinde engelli kadınların en büyük sorununun istihdam olduğu doğal olarak da en büyük beklentilerinin iş olduğu görülmektedir. Bunun temel nedeni engellilerin engellerinde ötürü kötü bir yaşam sürmelerinin önüne geçmek istemeleri ve kendi ayakları üstünde durarak, birilerine muhtaç olmadan yaşama arzularından kaynaklanmaktadır. Katılımcılar ikinci olarak iyi bir eğitime sahip olarak, kendilerini hayatın her alanında geliştirerek refah seviyelerini arttırmak istedikleri görülmektedir. Üçüncü olarak da katılımcıların %12'si devletten pozitif ayrımcılık bekleyerek, zaten zor olan yaşam kalitelerinin pozitif ayrımcılıkla artırılması gerektiğini düşündükleri görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Tüm bu çalışma dikkatlice incelendiğinde, engelli kadınların okur-yazar oranı yükseltilmeli, üniversite eğitime teşvik bağlamında önlemler alınmalı; ilgili kurumların veya sivil toplum kuruluşlarının gelir seviyesi çok düşük olan ilgili evrenin bireylerine hem üniversite hazırlık aşamasında hem de üniversite eğitimi sırasında maddi destekte bulunması sağlanmalıdır.

Yine engelli kadınların istihdamı konusunda önlemler alınmalı. Bilhassa özel sektörün bu konuda bilgilendirilmesi ve teşvik edilmesi önemsenmeli, hangi işlere başvurabilecekleri ve devletin bu konuda tanıdığı imkanlar hakkında bilgilendirme kendilerine yapılmalıdır. İşe başvurma konusunda cesaretlendirilmeli ve özel sektörün de bu anlamda yardımcı olması sağlanmalı; hem işe almada hem de işe alınan engelliler için uygun fiziki şartların oluşturulması hususunda bilinçlendirilmelidirler. İşe alınma arttıkça gelir seviyeleri yükselecek ve böylece toplumsal yaşama katılmaları kolaylaşacak ve kendileriyle barışık olmalarının önü açılmış olacaktır.

Engelliler kendileriyle ilgili faaliyet gösteren kurumlardan veya sivil toplum kuruluşlarından yeterince haberdar değillerdir. Bu durumda söz konusu evren bireylerinin birbirleriyle iletişim halinde olmaları, dayanışmaları ve sorunlarını birlik halinde iletmeleri halinde daha güçlü olabilecekleri gözden kaçmaktadır. Farkındalığın artması ve ilgili evrenin birlikte hareket edebilmesi için yollar bulunmalı.

Farkındalık genç engellilerde, diğer yaş gruplarına oranla, daha yüksektir. Ancak kendi içinde oranlandıklarında son derece düşük seviyelerde olan farkındalık, kırsal alan söz konusu olduğunda neredeyse sıfırlanmaktadır.

Siyasal aktivitelere katılma konusunda beklenti düzeyinin çok düşük olduğu gözlemlenmektedir. Siyasal iradeyle ilişki halinde olmak veya siyasal faaliyetlerin içinde yer almakla sağlanacak faydalar bilinmemektedir. Engelli kadınlar bu bağlamda bilinçlendirilmeli ve teşvik edilmelidir. Özellikle yerel yönetimlerin bu konuda düzenlemeler yapması sağlanmalıdır.

Gençler ve eğitim seviyesi düşük katılımcılar arasında engeliyle barışıklık oranının düşük olması, söz konusu kesimlerin özellikle desteklenmesi gerektiğini göstermektedir.

Yerel yönetimlerin faaliyetleri konusunda olumlu bir tavır sergileyen engelli kadınlar, özellikle ulaşım hizmetleri konusunda sıkıntı yaşadığını ifade etmektedir. Yerel yönetimler bu bağlamda bilgilendirilmeli ve gerekli düzenlemeler yapmaları konusunda teşvik edilmelidir.

Son olarak, toplumsal ve siyasal yaşama katılım kanalları açık tutulmalı, özendirilmeli, toplumun geneli için bu yönde farkındalık oluşturulmalıdır.

Araştırma sonucunda elde edilen tüm veriler incelendiğinde hayatın her alanında engellilerin diğer insanlar gibi insanca yaşamayı hak ettikleri, bunun bir lütuf olarak değil insan haklarının amaç ve hedeflerinden biri olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada engelli kadınların arasında okur-yazar olmayanların oranı yüksek olduğu, işsizlik oranı çok yüksek boyutlara ulaştığı, buna rağmen iş başvurusu yapanların oranının son derece düşük kaldığı, başvuru yapanların büyük çoğunluğunun lise ve üniversite mezunu olduğu, başvuru yapma konusunda ise genel anlamda bir çekingenliğin söz konusu olduğu fark edilmektedir. Gelir seviyesi ise, ilgili evrenin büyük bir çoğunluğunda kabul edilebilir seviyenin çok altındadır.

Çalışmada, katılımcıların %60'ı engellilerle ilgili bir devlet kurumu ismi verememiş, %81,3'ü ise Trabzon'da faaliyet gösteren bir dernek ismi hatırlayamamıştır. Katılımcıların sadece %13,3'ü engeliyle ilgili faaliyet gösteren bir derneğe üye olduklarını beyan etmişlerdir. Bu oranlar, ilgili evrenin hem farkındalık açısından sorun yaşadığını hem de her bakımdan yaşamlarını kolaylaştıracak faaliyetlerden uzak kaldıklarını göstermektedir.

Nasil nitelendirilmek istediklerine dair soruda katılımcıların %66,7'si engelli tabirini uygun bulmuştur. %21,3'ü ise hiçbir nitellemenin yapılmamasını önermiştir. Öte yandan engelli araç plakalarında yer alan özel sembolün olmaması gerektiğini ifade edenlerin oranı %20'dir. Bu oranlar, ilgili evrenin önemli bir kısmının engeliyle barışık olması noktasında sorunlar yaşadığını göstermektedir.

İlgili evrenin genç nüfus kesimi diyebileceğimiz 18-45 yaş aralığında "engelli" nitelemesinin kendileri için daha uygun olacağını ifade edenlerin oranı yüksek olmakla birlikte, "hiçbiri" kullanılmamalı diyenlerin oranı 46 yaş sonrası katılımcılara göre oldukça yüksektir. Bir başka ifadeyle yaş ilerledikçe kendilerinin farklı bir kavramla nitelendirilmesini önemsemeyenlerin oranı artmaktadır. Öte yandan engelli plakalarındaki özel sembolün bulunmaması gerektiğini ifade edenlerin çok büyük bir çoğunluğu yine 18-45 yaş aralığında yer almaktadır. Bu durum genç katılımcıların engellerini kabullenme konusunda sorun yaşadıklarını göstermektedir.

Eğitim düzeyi yükseldikçe engelini kabullenme oranı aynı paralelde artmaktadır. Dolayısıyla ilgili evrenin genç kesiminin eğitimi konusu ağırlıklı olarak ele alınması gereken bir olgu olarak değerlendirilmelidir.

Yanı sıra, katılımcılar Trabzon'daki yerel yönetimlerin engellilerle ilgili faaliyetlerini iyiye yakın bir düzeyde bulmaktadır. Benzer bir oran da ulaşım hizmetleri söz konusu olduğunda karşımıza çıkmaktadır. Ancak yaş ilerledikçe ilgili hizmetleri yeterli bulmayanların oranı artmaktadır. Katılımcılar kendilerine dönük ayrımcılığın istihdam, eğitim ve toplumsal yaşama katılım

konularında daha çok belirginleştiğini ifade etmişlerdir. Her yaş grubunda toplumun bakışı konusunda genel bir rahatsızlık ifade edilmektedir.

Araştırmada, engelli kadınlar en büyük beklentilerini iş, eğitim ve pozitif ayrımcılık olarak sıralamışlardır. İlgili evrenin siyasal aktiviteler konusunda beklentisinin çok düşük olması dikkate değerdir. Yine engelli kadınlar en büyük sorunları olarak istihdam, toplumsal yaşama katılım ve eğitimi ilk sıralarda beyan etmişlerdir. Farkındalık, genç engelliler arasında diğerlerine oranla daha yüksektir. Eğitim düzeyi yükseldikçe farkındalık artmaktadır. Köylerde yaşayan engellilerin ise farkındalık açısından çok ciddi sorunları bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Albayrak, H. (2014). Tarih Boyunca Engelliler ve Eğitimleri. *Eğitime Bakış: Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 31 (10), 51-60.
- Çağlar, S. (2011). Engelli Hakları Sözleşmesi'nde Ayrımcılık Yasağı ve Türkiye'nin Uyum Sorunu. *TBB Dergisi*, 96.
- Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2001). *Dünya Engellilik Raporu*. Ankara: Bakanlık Yayınları.
- Ensari, H. (2016). *Ruhsal Özürlülere Yönelik Toplum Temelli Ruh Sağlığı Hizmetleri*. <http://www.boluruhsagligi.gov.tr/detay.asp?id=130>
- Kocaömer, Y. (2012). *Engelliler Tarihi*. <http://engelsizerisim.com/yazilar.php?oku=1&id=334>
- Kurulay, H. (2014). İnsan Hakları Aynasında Engelliler. *Eğitime Bakış, Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 31 (10), 61-66.
- Öztürk, M. (2011). *Türkiye'de Engelli Gerçeği*. İstanbul: Cep Kitapları: 30.
- İşeri, H.E. , Kanbur, Y. (2008). İnsan Hakları ve Özgürlükleri. *Birikim Dergisi*, 229, 30-35.
- TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (2013). *Engelli Haklarını İnceleme Raporu*. Ankara: TBMM.
- Tufan, İ. , Arun, Ö. (2006). *Türkiye Özürlüler Araştırması 2002*. Ankara: İkincil Analizi; Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı (2004). *Türkiye Özürlüler Araştırması 2002*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Oğuzhan Erdoğan

Uğurlu, E., (2014). Engellilerin Eğitim Hayatında Yaşadıkları Zorluklar, *Eğitime Bakış, Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 31 (10), 72-74.

Yılmaz, H. (2010). *Dünya Sağlık Örgütünce Yapılan Engelli Tanımı*.

<http://engelliler.gen.tr/f53/dunya-saglik-orgutunce-yapilan-engelli-tanimi-1898/>.

5378 Sayılı Özürlüler Ve Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. Madde 3/a; 07.07.2005 tarih ve 25868 sayılı Resmi Gazete.

3447 Sayılı Sakat Kişilerin Hakları Beyannamesi (1975). http://insanca.kadi-koy.bel.tr/bm_ozurlu_haklari_bildiri.html.

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18617>, Sayı: 18617.